

תרתי שיהיה קבוע ושיהיו דיורים בתוכו וזהו שכתבו חצר ומבוי שיש בהם דיורין. אבל צורת הפתח שעל הכביש שאין בו דיורים לא מהני. זה פשוט לע"ד ואין לחפש סברות קלושות נגד משמעות הפוסקים, ומה עוד שענינו רואות שזו הצורת הפתח שעל הכביש מוחזקת בכי רע וקרובה להיות פסולה גם אילו היתה עיקרה מותרת. גם כיון שגילה כבודו שלא זכר שמחיצת ערב מוגבלת בהיתרה גם בישוב, לכן נראה לע"ד שמי שאינו רגיל בעניני ערובין ימשוך את ידו מלהורות בהם ותשכון ברכה במחיצותיו. והנני חותם בדרישת שלומי.

יהודה הרצל הנקין

רב אזורי

שלא הותרו לשום יחיד. וצריך לאמר שלא התירו פסי ביראות אלא לרבים בלבד כמו שכתב ברבנו חננאל שם לא צריכי רבים למיתי לפרקא במקום עולי רגלים עכ"ל, וברבנו יהונתן כתב בזמן הזה שאנו בגלות שאין רוב ישראל יוצאין מבתיהם ללכת בשיירות וכו' לא שרינו לטלטל בתוך המחיצות הללו עכ"ל עיי"ש, הרי שתלה ההיתר ברוב ישראל. ממילא שפסי ביראות היו לצורך רבים ופשיטא שהיו קבועים והשתמשו בהם שבועות ושבתות רבות ביציאת וחזרת רוב ישראל לשלוש רגלים.

ממילא מוכרח דינם של התוספות והרא"ש, שכיון שצורת הפתח אינה מועילה בשיירות שיש בה דיורים וחסרה קביעות ולא בפסי ביראות שאין בהיקפם דיורים אבל שמושם קבוע לכן בעיני

סימן יט

עוד בענין צורת הפתח שעל הכביש ורשות הרבים

הנה בודאי אפשר לפרש כן וכבר קדם לך בשו"ת חתם סופר חלק אורח חיים סימן פ"ח שכתב ממש כדבריו עיי"ש ותהנה. ועיין בספר מנחת ישראל על ערובין שלדעת החתם סופר והקרוב נתנאל העיקר תלוי בקביעות ושיוצאת מזה גם חומרא שאפילו בישוב כל שעושה צורת הפתח לשבת אחת אינה מועילה.

אבל דבר זה תלוי בגדולים, כי על מה שכתב הטור בסימן שס"ב דוקא בשכל ד' רוחות על ידי צורת הפתח בהא אמרינו דלא מהני בבקעה וכו' עכ"ל כתב הבית יוסף נראה דדייק לה מדכתיב הרא"ש חילוק שבין חצר לבקעה על פסי ביראות משמע דדוקא דומיא דפסי ביראות שהו מד' רוחות הוא דמפלגינן בין חצר לבקעה ודברי רבנו הם כדעת הרא"ש עכ"ל, הרי שפרש שגם בפסי ביראות לא מהני צורת הפתח לפי התרוץ השני. וכן כתב הגר"א שם מדהוצרכו פסי ביראות וג' תבליים בשיירא תוספות שם ד"ה אילימא ועוד בשיירא עכ"ל. וכבר כתבתי שנראה כן מהגהות בעל מלא הרועים ושהחזון

ב"ה, י"ד מרחשון תשל"ז
לחבר של קבוצת אחד

אני שולח העתקי התכתבות לשתי תכליתות, האחת לעורר חרדה להלכה מצד חברי המשקים והשניה להעבירה תחת שבט הבקורת מצד רבנים ותלמידי תכמים והמכשלה הזאת תחת ידך. ומה נעם עלי מכתבך אשר נגלמו בו שתי המטרות וכל דברך דברי חפץ.

כתבתי מלשון הטוש"ע לפסול צורת הפתח בבקעה ככל האופנים והבאתי על זה טעם מן הלבוש ויצאתי לחדש מפסי ביראות ושיירא שאינה מועילה בהם צורת הפתח, אלמא שצריכים שני תנאים שתהיה קבועה ושידורו בהיקפה. וכתבת להשיג עלי שאין כן כוונת התוספות והרא"ש ושהתרוץ השני אי נמי הא דשרינן בחצר ומבוי שיש בה דיורין אבל בבקעה דלית בה דיורין לא שריא עכ"ל מוסב על שיירא בלבד ולא על פסי ביראות, וכתבת דברים בטעם.

איש כתב כן בפרוש עיי"ש, ובודאי הבית יוסף והגר"א והחזון איש הם רוב לעומת החתם סופר.

ולעצם דברי הרא"ש, אין הוכחה אחרת כל כך וגם במקצת מה שדייקת כתבת גם כן שאינו מוכרח. אבל מה לי לפלפל, כיון שהבאת מדברי תוספות הרא"ש בעצמו שכתב בפרוש שהתרוץ השני חל רק על שיירא בטלה הבנתי. וספר תוספות הרא"ש על ערובין לא היה בנמצא בכל הדורות וגם לפני עשור שנים לא נשמע עליו ומעולם לא ראיתיו ונאמנים עלי דבריך.

אבל הנה לשון תוספות הרא"ש שהעתקת וז"ל ולקמן לגבי שיירא שחנתה בבקעה היה קיל ליפול, אי נמי אין להתיר שם כמו בחצר ומבוי שיש בהם היקף לדירה, מיהו בפסי ביראות לא שייך האי טעמא שהקלו שם חכמים להתיר פרוץ מרובה על העומד האסור בחצר כל שכן שהיה להם להתיר בצורת הפתח עכ"ל. ויש לדייק מאי איריא שהקילו חכמים בפסי ביראות, הלא אפילו אם לא הקילו היתה צורת הפתח צריכה להיות מותרת בהם היות ואינם דומים לשיירא אלא לחצי ומבוי, מכיון שפסי ביראות נקראים קבועים כמו שנראה מן התוספות והארכתי להביא סימנים לזה וגם אתה כתבת כן.

ואין לאמר אין הכי נמי ועדיפא מיניה נקט, אדרבה היה לו לאשמעינן רבותא טפי ונפקא מינה לדינא, שהאידיא אף על פי שאין היתר מיוחד בפסי ביראות כיון שאין עולי רגלים היום, אף על פי כן תועיל להם צורת הפתח היות ואין עליהם שם של בקעה. וממה שלא כתב כן הרא"ש אלא תלה הטעם בהיתר שהקילו בפסי ביראות מוכח שלא סבירא ליה הכי.

ואם כן חוזרים דברי לאיתנם, אבל לא מטעמי הראשון כי אין ראיה מן התוספות ומפסקי הרא"ש כיון שבאמת צורת הפתח הועילה בפסי ביראות בימי התלמוד, אלא מדברי תוספות הרא"ש שאלולי הקלת חכמים לא היו מתירים צורת הפתח בביראות. הנה צורת הפתח שעל הכביש דומה ממש לצורת הפתח שבביראות שלשניהן שמוש קבוע כפרש"י שנכנסין תמיד לביראות לשתות וכן בכביש נכנסים בו תמיד לטייל, וממה שהיום לא הקילו

חכמים בפסי ביראות ואסורה שם גם צורת הפתח הוא הדין שאסורה על הכביש. ותה"ל שזכינו לזה.

ולפי זה מדויק מה ששינה הרא"ש בלשון, שבמסכת ערובין דף י"א עמוד א' מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים ואמר ריש לקיש כדרך שהתירו לו לענין כלאים כך התירו לו לענין שבת עכ"ל, והנה בודאי משמע שעשה כן לאופן קבוע שמשלשון ובא מעשה לפני חכמים וכו' נראה שהקונדסין היו קיימים וקבועים לעתיד ועוד שאם לא כן מאי דהוה הוה, ומלשון בתוך שדהו משמע שלא היה לענין לגור בתוך הקונדסין שאין דרך לגור בשדה, ותצא מכאן ראיה שאפילו בבקעה כל שהצורת הפתח קבועה התירו לו לענין שבת. אבל הרא"ש נשמר מזה עיי"ש שגרס שנעץ בארבע פינות הארץ עכ"ל ולא גרס השדה, ותהיה כוונתו שנעץ כן לגור בתוכם אבל בשדה לא היה מותר אף על פי שהקונדסין קבועים.

ועיין בקצור פסקי הרא"ש לבנו בעל הטורים שכתב בסתם שמועיל רק בחצר ומבוי ולא בבקעה עכ"ל ולא חילק, ובטור כתב והני מילי בחצר ומבוי שיש בהם דיריין אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני עכ"ל שתלה הדבר במטרה לטלטל ומשמע בין ארעי בין קבוע עד שבא לקבוע שם דירתו שאז דומה לחצר ומבוי. וכן בשלחן ערוך סתם שבבקעה אסור ולא חילק בין קבוע לארעי.

כיון דאתינן להכי אבאר עוד חשש חמור לגבי צורת הפתח שעל הכביש שיש לאמר שגרע אפילו מבקעה. ידועה מחלוקת הראשונים האם צריכים ס' רבוא להיות נדון כרשות הרבים, ודעת השלחן ערוך שהעיקר כמחמירין שלכן כתב דעת המקילין בשם יש אומרים בסימן שמ"ה סעיף ז' ועיי"ש במשנה ברורה ושער הציון. אבל העולם נהגו כמקילין שצריכים דוקא ס' רבוא ושאינו לנו רשות הרבים כסתימת הרמ"א בסוף סימן שמ"ו*. וראשוני האחרונים המגן אברהם והטורי זהב ואחרים

* (הגיה) עיין להלן סימן ל"ח.

גם בזה את הראשונים למנין והעלה שהרמב"ם הוא יחידאה במה שפסק שדי בראיות להנעל.

כל שכן לפי מה שהביא בבאור הלכה בסימן שמ"ה דברי הרמב"ן בדעת רש"י והם מחדשו למסכת ערובין דף ג"ט שרק בתוך העיר צריכים ס' רבוא אבל בדרכים בין עיר לעיר הוי רשות הרבים גם בלי זה, ועיין במה שכתב הריטב"א בדעת רש"י הובא בערוך השלחן שם אות י"ח שלפי זה לכולי עלמא אותו הכביש הוי רשות הרבים. ובאמת כן משמע מלשון הרבה ראשונים שדברו בענין עיירות בלבד, וגם סברה גדולה לאמר כן שהרי פשוטה של רשות הרבים הוא שהדרך שייכת להילוך כל העולם ורק אם הדרך נמצאת בתוך העיר נאמר שהיא שייכת לעיר ולתושביה וממילא אינה של רבים, אלא אם כן בוקעין בה ס' רבוא לדעת רש"י ודעמיה שהם נקראים רבים ושאו הדרך נקראת על שמם אפילו אם שייכת לבודדים.

ולפי זה לכאורה לא תהיה תקנה לאותו חלק מן הכביש אם לא שנתקן שם דלתות הנעולות בלילה וזה אי אפשר. אבל לע"ד לפי מה שכתבתי [סימן יז] לתקן הצורת הפתח מצד איסור בקעה על ידי הפרוצה ולעשותה חלק מצורת הפתח של המשקים, עצה זו תועיל גם לענין רשות הרבים, שעל ידי שיהיה ערוב אחד גדול מסביב למשק והכביש כאחד ממילא נדון הכביש כחלק מן הישוב, וחזרנו לדעת המקילים שצריכים ס' רבוא ושביתוך עיר אין לנו רשות הרבים ושכן מנהג העולם.

איברא שיש בכך יציאת קצת שכר בהפסד בנוסף לחשש קלקול הערוב שכתבתי שם, כי עד עתה אם המשקים ערבו על ידי צורת הפתח כל אחד לעצמו מותר לטלטל בהם לדעת רוב הפוסקים המכשירים צורת הפתח מד' רוחות ואם המשקים מסובכים בגדרי בטחון שתי וערב מותר לטלטל בתוכם לכולי עלמא. אבל אם יעשו ערוב אחד גדול הכולל גם את קטע הכביש הנדון כרשות הרבים, נהי שלמעשה מותר לטלטל במשק לפי אותם הפוסקים ולפי המנהג שאין לנו רשות הרבים בעיירות היום אבל שוב אין זה לדעת שאר הפוסקים. אבל למעשה אין מוחין על זה ומותר לפי המנהג אפילו לכתחילה, ועוד יש לצרף לכאן השיטות שאמה של

נמשכו אחר רשימת הראשונים הנמנים בבית יוסף וכתבו שרוב הראשונים סוברים להקל שצריכים ס' רבוא ושאין היום רשות הרבים.

אבל בשו"ת משכנות יעקב חלק אורח חיים סימן ק"ט (דפוס וילנא תקצ"ח) האריך שרוב מנין רוב בנין של עמודי עולם סוברים שאין צריכים ס' רבוא וכן הורו כמה אחרונים אחריו, עיין בבאור הלכה בסימן שמ"ה שם ובערוך השלחן ושם תמצא מנין. ואף על פי כן כיון שתפסו העולם זה הרבה דורות להקל אי אפשר להתמיר וכיון שיש הרבה דעות שצריכים ס' רבוא והמנהג כמותן אמרינן מנהג מבטל הלכה. ואף שכתב שם בשו"ת משכנות יעקב שגם אלה המצריכים ס' רבוא כתבו לענין חיוב חטאת אבל לענין איסור מודים שגם בלי ס' רבוא צריכים דלתות ואינה מועילה צורת הפתח עיי"ש בד"ה אמנם באמת, וכן כתבו כמה אחרונים, לא נהגו העולם כן וכיון שעל כל פנים איסור זה יהיה רק מדרבנן הנח להם לישראל. ובעיקר הענין אם צריכים ס' רבוא אין רשות למחות, וכמה גדולים בני קהילות נהגו לטלטל בצורת הפתח כדי להיות מודים בערוב ולהבדיל גם אני כן.

אבל הבה ולא נוסף, המנהג הוא להקל בעיירות המוקפות צורת הפתח לאמר שאין להן דין רשות הרבים, אבל לעשות צורת הפתח על הכביש מחוץ לעיר במקום שאין דיורים אין שום מנהג כזה ולא נשמע בשום דור ולכן אי אפשר להקל לע"ד נגד דעת הפוסקים שסוברים שרשות הרבים אינה צריכה ס' רבוא. והנה הדרך לקבוע טירת צבי יש לאמר שהיא דרך צדדית ואינה נקראת סרטיא ועיין בערוך השלחן סימן שמ"ה אות כ"ו ובכל הסוגיא שם, אבל הקטע של צורת הפתח שעל הכביש לירושלים בין קבוץ שלוחות לקבוץ עין הנציב והוא כביש ראשי ומפולש משני הצדדים ורוחב ט"ו אמה כולל השוליים ששם עוברים טרקטורים והולכי רגל שגם הם בכלל, נראה שהוא רשות הרבים מן התורה לכל הפוסקים האלה ובוזה אין מנהג נגדם כאמור. ואם באנו לטלטל שם על ידי צורת הפתח נתחייב חטאת לדעתם כמו שכתב בבאור הלכה בסימן שס"ד סעיף ב' בד"ה והוא שנעלות עיי"ש, ועיין בספר בני ציון חלק ו' שם באות ג' שהעמיד

הכביש אפילו לפי מה שנדמה להם שמותר מעיקר הדין. כל העובר על הכביש רואה שהחוטאים מוחזקים בכי רע וגופלים לפעמים עד קרוב לקרקע ושיש בהם מה שנקרא בטן של יותר מי' טפחים ועד כמה אמות. והנה גם בבטן של כל שהו ופחות מג' טפחים יש שחוששים עיין במשנה ברורה בסימן שס"ב סעיף קטן ס"ו ובחזון איש סימן ו' אות י', ולעומתם בערוך השלחן בסוף סימן שס"ב. והעולם אינם מקפידים בכך, ונראה שכיון שהקנה העליון של צורת הפתח יכול להיות אפילו מגמי כסימן שס"ב סעיף י"א ולרוחב צורת הפתח אין שעור, ממילא אי אפשר שלא יוצר בטן קצת ולכן אין לחוש לזה, וקצת ראייה ממה שמתחזקת זמורה על גביהם במסכת ערובין דף י"א עמוד א' וסתמה של גפן ואינה ישרה לגמרי. אבל בבטן גדול בודאי יש לחוש, ואפשר שאם מתלקט עשרה טפחים בתוך ארבע אמות פסול מכיון שמדרון זה מועיל להיות מחיצה ואיך ישמש כמשקוף. ולא נמצא כאלה בשום עיר המתוקנת בצורת הפתח המוחזקת כראוי.

והגני להודות לו על מכתבו דברי חמודות, והנה תלמוד גדול המביא לידי מעשה ויבין דבר מתוך דבר לעשות דבר לפנות דרך במדבר לישד המסילה על פי ההלכה.

יהודה הרצל הנכף
רב אזורי

תורה היא 63 או 66 ס"מ ולא 48 ס"מ כמנהג ירושלים ולפי זה לא יגיע רוחב הדרך והשוליים לט"ז אמה ואינה רשות הרבים, ואף שאין מורין להחמיר כשיטת 66 ס"מ חוץ מבעניני מקוואות וכל שכן לא להקל, וכן פסק הגאון מו"ז זצלה"ה בספר עדות לישראל שהעיקר כשיטת ירושלים, על כל פנים אפשר לצרפה כסניף. ואף שכתב בשו"ת משכנות יעקב שם שגם בחסרות ט"ז אמה עדיין צריכים דלתות לדעת כמה ראשונים, גם זה אינו אלא מדרבנן.

והנה מה שכתבתי בענין רשות הרבים בלשון חשש חמור ולא בלשון איסור, הוא מפני שראיתי שיש מקצת אחרונים שפוסקים שגם מחוץ לעיר צריכים ס' רבוא עיין בהגהות מהרש"ם לסימן שמ"ה בשם הר"ן. וממה שהבאתי מדברי הראשונים הרמב"ן והריטב"א והאחרונים המשכנות יעקב והערוך השלחן והמשנה ברורה נלע"ד שאין לסמוך על זה במעשה וכל שכן הכא שאינו צורך גדול, וחכם עיניו בראשו.

הנה נראה שהרב שהורה בענינים אלה לא ראה ולא הבחין בכל זה והצבור הם שוגגים. ורק בזה רעים עלי מעשיהם ורמותי לזה בסוף [סימן יח], שלמרות שבודאי יש יראת אלקים במקומות האלה אבל יש רפיון ידים בהחזקת צורת הפתח שעל

סימן כ

עוד בענין צורת הפתח שעל הכביש והאם צריך רבוי דיורים

חשיב מקום דירה עכ"ל ואינו נחשב לבקעה, ושמחתי מאד כי הוא ממש כדברי שכתבתי לפני כמה שנים. ושלא כדעת שו"ת חתם סופר ודברי מלכיאל שהוקשו לי לאחרונה, ובערובין שומעים להקל וכן מנהג העולם שלכן לא תקשה על השטחים הרחבים שאין בהם דיורים הנכללים בתוך צורות הפתח בעיירות כמו בירושלים, שכיון שיש במחיצות דיורים נדון כל השטח שלא כבקעה ואין דנים על מקצתו בלבד, ולכן עצתי שכתבתי שם [סימן יז] היא למעשה.

כ"ה, כ"ח אב תשל"ח
לרב של ישוב אחר

קבלתי מכתבו בפעם השלישית ובודאי אין טירדה לברר הלכה בעניני ערובין ויותר למדתי בהם משואלי מאשר מרבתי. כבודו ציין לספר חזון איש הלכות ערובין סימן ט"ו אות ה' שכתב שדנים כל המחיצות ביחד וכיון שיש מקום דירה בתוכן